

ΕΝΟΤΗΤΑ 1

1. Ποια είναι κατά τον Αριστοτέλη η πιο ολοκληρωμένη μορφή γνώσης; Με ποια εκφραστικά-γλωσσικά μέσα την προβάλλει ως ανώτερη;
2. Ο Αριστοτέλης θεωρείται ο πρώτος ιστορικός της φιλοσοφίας; Τι σημαίνει αυτό και πώς φαίνεται στο κείμενο;
3. Με ποιο συλλογισμό ο φιλόσοφος αποδεικνύει λογικά το χαρακτήρα και την αξία της επιστημονικής γνώσης; Να τον εξηγήσετε.
4. Να ερμηνεύσετε την εναλλαγή α' πληθ. και γ' εν. ρηματικού προσώπου στο κείμενο.
5. Τι εννοεί ο φιλόσοφος όταν υποστηρίζει ότι η φιλοσοφία είναι "έλευθέρη" μεταξύ των επιστημών;
6. Γιατί διακόπτει ο φιλόσοφος τη ροή του λόγου του στο σημείο της παρένθεσης; Πώς συνδέεται/ ποια σχέση έχει αυτή με το θέμα που πραγματεύεται;
7. Σε τι διαφέρει η φιλοσοφία από τις υπόλοιπες "επιστήμες";
8. "ἀλλ' ὡσπερ ἄνθρωπος ... τῶν ἐπιστημῶν": Να εξηγήσετε την αναλογία στο χωρίο. Ποια σκοπιμότητα υπηρετεί;
9. Γιατί ο Αριστοτέλης χρησιμοποιεί έναρθρα απαρέμφρατα χρόνου ενεστώτα αντί αφηρημένων ουσιαστικών;
10. Ποια στοιχεία του κειμένου αποδεικνύουν ότι ο φιλόσοφος από τα Στάγειρα συνδυάζει γνωρίσματα-ιδιότητες εμπειρικού φιλοσόφου αλλά και θετικού επιστήμονα;
11. "ἐδίωκον", "ζητεῖσθαι", "ζητοῦμεν": Να σχολιάσετε τη λειτουργία των ρηματικών αυτών τύπων προσέχοντας και το χρόνο τους.

ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ - ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

A. α. Ποιο είναι το κύριο γνώρισμα της φιλοσοφίας, αυτό που τη διακρίνει από κάθε άλλη μορφή τεκμηριωμένης γνώσης;

β. Να παραθέσετε ένα επιχείρημα του Αριστοτέλη με το οποίο καταδεικνύεται ότι όντως η φιλοσοφία έχει το συγκεκριμένο γνώρισμα.

Μονάδες 10

B1. Να περιγράψετε την πορεία του ανθρώπου προς τη φιλοσοφική σκέψη. Για να τεκμηριώσετε την απάντησή σας, βασιστείτε στο παρακάτω απόσπασμα: «Διὰ γὰρ τὸ θαυμάζειν [...] οὐ χρήσεώς τινος ἔνεκεν».

Μονάδες 10

B2. Ποια στοιχεία συνδέουν, κατά τον Αριστοτέλη, τον φιλόμυθο και τον φιλόσοφο;

Αποτελούν αυτά αλληλοαποκλειόμενες δράσεις του ανθρώπινου πνεύματος;

Μονάδες 10

B4. ἤρξαντο, προϊόντες, συμβεβηκός, φανερόν, χρεία: Για καθεμιά από τις προηγούμενες λέξεις της αρχαίας ελληνικής να γράψετε μία ομόρριζη λέξη της νέας ελληνικής, την οποία και θα εντάξετε –σε οποιαδήποτε μορφή της (αριθμό, πτώση, γένος, βαθμό, φωνή, έγκλιση, χρόνο)– σε μία περίοδο λόγου.

Μονάδες 10

B5.

Αριστοτέλης, Μετὰ τὰ Φυσικά, Α1

Στο 1ο κεφάλαιο της πραγματείας ο Αριστοτέλης θεμελιώνει τη γνώση στην ίδια την ανθρώπινη φύση. Στη συνέχεια μελετά πώς αυτή παράγεται στον άνθρωπο.

Όλοι οι άνθρωποι ποθούν τη γνώση· κι αυτό είναι κάτι που οφείλεται στην ίδια την ανθρώπινη φύση. Το δείχνει η αγάπη που έχουμε για τις αισθήσεις· διότι τις αγαπάμε τις αισθήσεις μας, και μάλιστα γι' αυτές τις ίδιες, ανεξάρτητα από τη χρησιμότητά τους. Ιδιαίτερα την όραση· ο λόγος: όχι μόνο όταν προβαίνουμε στις πράξεις μας, αλλά κι όταν ακόμα δεν σκοπεύουμε να πράξουμε τίποτε, προτιμούμε –ας το δεχτούμε– απ' όλες τις αισθήσεις την όραση. Και αυτό, διό- τι η όραση, πιο πολύ απ' όλες τις αισθήσεις, μας κάνει

να αντιλαμβανόμαστε τα πράγματα και μας φανερώνει πολλές διαφορές τους. [...] Όλα, λοιπόν, τα άλλα ζώα ζουν με τις παραστάσεις και τις μνήμες, λίγο μετέχοντας στην εμπειρία· ενώ το ανθρώπινο γένος ζει επίσης με την τέχνη και τις σκέψεις. Η μνήμη κάνει τους ανθρώπους να αποκτήσουν εμπειρία· δηλαδή, οι πολλές μνήμες ενός και του αυτού πράγματος απαρτίζουν το σύνολο μιας εμπειρίας. Και η εμπειρία φαίνεται να ταυτίζεται σχεδόν με την επιστήμη και την τέχνη, αλλά μάλλον είναι το μέσο για να αποκτήσουν οι άνθρωποι την επιστήμη και την τέχνη· αυτό λέει και ο Πώλος: η εμπειρία έκανε την τέχνη, ενώ η απειρία την τύχη. Η επιστήμη-τέχνη γεννιέται όταν από πολλές εμπειρικές διαπιστώσεις δημιουργείται μία γενικευτική αντίληψη για όμοια πράγματα.

(Βασίλειος Μπετσάκος, Τέλος Άριστον. 33 Εμβληματικά Κείμενα του Αριστοτέλη, εκδ. Αρμός)

Ο Αριστοτέλης στο 1ο κεφάλαιο του έργου του Μετά τὰ Φυσικά εξηγεί πώς φτάνει ο άνθρωπος στην «επιστήμη». Θεωρείτε ότι η περιγραφή της έννοιας αυτής συνδέεται με όσα λέει για τη φιλοσοφία στο διδαγμένο κείμενο που σας δόθηκε; (Να τεκμηριώσετε με κειμενικές αναφορές την απάντησή σας.)

Μονάδες 10

ΕΝΟΤΗΤΑ 2

1. "Φιλοσοφητέον ἄρα ἡμῖν...": Να παρουσιάσετε-εξηγήσετε τη λογική πορεία μέσω της οποίας καταλήγει ο φιλόσοφος σ' αυτό το συμπέρασμα.
2. α) Ποια θέση κατέχει η φιλοσοφία μεταξύ των "ἐπιστημῶν"; Στην απάντησή σας να εξετάσετε το απόσπασμα "Ἐτι τοίνυν ... τό κυρίως ὄν ἀγαθόν".
β) Να συγκρίνετε τις θέσεις που διατυπώνει ο Αριστοτέλης στο παραπάνω απόσπασμα με τις απόψεις του στο χωρίο της Ενότητας 1 "Δῆλον οὖν ... αὐτῆς ἔνεκεν ἔστιν".
3. "Εἰ τοίνυν ... ἔν ἑαυτῇ περιεχούσης": Ποιες ιδιότητες/ ποια χαρακτηριστικά αποδίδονται στον φιλοσοφικό στοχασμό; Ποιος είναι ο ρόλος του "φιλοσοφεῖν" στον ανθρώπινο βίο;
4. Στο κείμενο χρησιμοποιούνται πολλοί γλωσσικοί τύποι που δηλώνουν δεοντική τροπικότητα (αναγκαιότητα). Να τους επισημάνετε, να παρουσιάσετε τη σημασία του καθενός και να εξηγήσετε τη σκοπιμότητα/ τη λειτουργία/ το λόγο της χρήσης τους.
5. "Εἰ μέλλομεν ... ὠφελίμως", "διά το εἰδέναι ... καί οὐ χρήσεως τινος ἔνεκεν": Να εξετάσετε συγκριτικά τις απόψεις του φιλόσοφου στα δύο κείμενα (Ενότητες 1 & 2).
6. "Εἰ τοίνυν μόνη ... ἦτις ἐστί φιλοσοφία": Να παρουσιάσετε και να εξηγήσετε τον αριστοτελικό συλλογισμό.
7. "Ἐτι τοίνυν ἄλλαι μὲν ... τό κυρίως ὄν ἀγαθόν": Να επισημάνετε και να ερμηνεύσετε την αντίθεση.
8. Στο κείμενο (Ενότητα 2) είναι ευδιάκριτη η τελεολογική διάσταση της αριστοτελικής διδασκαλίας. Να την αναδείξετε. Απαντήστε τεκμηριώνοντας τις θέσεις σας σε χωρία του κειμένου.
9. "ὄρέγεσθαι ... χρῆσθαι αὐτῇ προσηκόντως": Να εξηγήσετε τη λειτουργία-σημασία των απαρεμφάτων.
10. Ποιος είναι ο ρόλος του "λόγου" στο κείμενο; Να αναφερθείτε σε χωρία.
11. Πώς προσδιορίζει ο Αριστοτέλης το "ἀγαθόν";
12. "Εἰ τοίνυν ... περιεχούσης": Να βρείτε τις μετοχές που υπάρχουν στο απόσπασμα του κειμένου, να τις χαρακτηρίσετε συντακτικά και να δείξετε τον λειτουργικό τους ρόλο.
13. Πώς αξιολογείται η σοφία στα δύο ποιήματα του Κ. Παλαμά; Διαφέρει αυτή η αξιολόγηση από την αξιολόγηση της φιλοσοφίας στο κείμενο αναφοράς από τον αριστοτελικό Προτρεπτικό;

24.

Στου σοφού το παράθυρο
που σκύβει νύχτα μέρα
στης μελέτης τ' απόκρυφα,
η Φύσις η μητέρα
έστρωσε μοσχομύριστη
δροσερεμένη στράτα
από κρίν' απριλιάτικα
και ρόδα βελουδάτα.
Τ' αταίριαστα και τ'
άμοιαστα,
αδέρφια είναι τα δύο·
το λουλούδι τ' ολόχαρο,
το θλιβερό βιβλίο.

13.

Ω φίλε, όλο ποτίζεσαι
κι όλο διψάς σοφία.
Σε καρτερά η γωνίτσα μας
με τα βαθιά βιβλία.
Μα η σοφία κακομάγισσα
και το πιστό φαρμάκι·
γέρνεις θαμπός, τη σκέψη
σου
πώς την τρώει το σαράκι!
Πάμε· η θάλασσα γιάτρισσα,
και πιο σοφός ο αέρας,
κι η γλαυκή πλάση γύρω μας,
φροντίδα μιας μητέρας.
[Κ. Παλαμάς, Ίαμβοι και
Ανάπαιστοι]

ΕΝΟΤΗΤΑ 3

1. Ποια στοιχεία του κειμένου πιστοποιούν/ αναδεικνύουν την ταυτότητά του ως κειμενικού-γραμματειακού είδους (= λόγος προτρεπτικός & διδακτική επιστολή); Να τα παρουσιάσετε.
2. Πώς αντιλαμβάνεται τη φύση-το χαρακτήρα της φιλοσοφίας Ο Επίκουρος; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με αναφορές σε χωρία του κειμένου.
3. Ποια είναι η προσφορά της φιλοσοφίας στον άνθρωπο; Στην απάντησή σας να λάβετε υπόψη σας το χωρίο "Ὡστε φιλοσοφητέον ... διὰ τὴν ἀφοβίαν τῶν μελλόντων".
4. Ποιο αναδεικνύεται από το κείμενο που μελετήσατε ως το υπέρτατο αγαθό στον ανθρώπινο βίο; Πώς το κατορθώνει ο άνθρωπος; Να ερμηνεύσετε τα χωρία στα οποία στηριχτήκατε στην απάντησή σας.
5. "Μήτε νέος τις ὦν ... πρὸς εὐδαιμονίαν": Να παρουσιάσετε και να εξηγήσετε τις αντιθέσεις. Ποιος είναι ο λειτουργικός τους ρόλος;
6. "Ὡστε φιλοσοφητέον....": Με ποια λογικά μέσα οδηγείται ο φιλόσοφος σ' αυτό το συμπέρασμα;
7. Ποιοι λόγοι θα μπορούσαν να αποτρέψουν τον άνθρωπο από τη φιλοσοφική δραστηριότητα; Ποια είναι η άποψη του Επικούρου σχετικά με αυτούς; (Να στηρίξετε την απάντησή σας στο χωρίο: "Μήτε ... πρὸς εὐδαιμονίαν").
8. "Ὡστε φιλοσοφητέον ... τῶν μελλόντων": Να εξετάσετε τα γλωσσικά-εκφραστικά μέσα που αξιοποιεί ο Επίκουρος στο απόσπασμα και να εξηγήσετε την επικοινωνιακή τους λειτουργία.
9. Ποιος/ποιοι είναι ο/οι αποδέκτης/ες των προτροπών-συμβουλών του Επικούρου; Τι συμπεραίνετε για το χαρακτήρα της επικούρειας φιλοσοφίας;
10. "Μελετᾶν οὖν χρὴ ... τὴν εὐδαιμονίαν": Να γράψετε μια παράγραφο, στην οποία να εξηγήσετε-αναπτύξετε την παραπάνω θέση.
11. Να συγκρίνετε τις απόψεις του Επικούρου στο κείμενο αναφοράς με τις απόψεις του Αριστοτέλη στα Ηθικά Νικομάχεια (Β 2. 1-4, 1103b26-1104a5).

ΕΝΟΤΗΤΑ 4

1. Να γράψετε στο τετράδιό σας το γράμμα που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτό τη λέξη «Σωστό», αν η περίοδος είναι σωστή, ή τη λέξη «Λάθος», αν είναι λανθασμένη:
 - α) Ο χρόνος στο παραπάνω απόσπασμα αναφέρεται αόριστα.
 - β) Ο χρόνος της γενέσεως των έμβιων όντων ήταν αυστηρά καθορισμένος.
 - γ) Ο Προμηθέας ζήτησε από τον Επιμηθέα να εφοδιάσει τα έμβια όντα με τις κατάλληλες ιδιότητες.
 - δ) Ο Επιμηθέας φρόντισε ιδιαίτερα τα μεγάλωσα ζώα, δίνοντάς τους και ταχύτητα.
 - ε) Ο Επιμηθέας στα σαρκοβόρα ζώα έδωσε πολυγονία, επειδή ήταν λιγότερα.
2. Να σχολιάσετε το ύφος του κειμένου, όπως διαμορφώνεται από συγκεκριμένες γλωσσικές-εκφραστικές επιλογές. Να λάβετε υπόψη σας την επικοινωνιακή περίσταση και τους στόχους του ομιλούντα.
3. Ποια στάδια εξέλιξης της ανθρωπότητας παρουσιάζονται στο κείμενο αναφοράς μέσω του μύθου;
4. Να προσδιορίσετε τους στόχους που συμπεραίνετε πως έθεσε ο Επιμηθέας μέσω της κατανομής των δυνάμεων-ιδιοτήτων στα έμβια όντα.
5. Να ερμηνεύσετε: α) τη δημιουργία του ανθρώπου από τον Επιμηθέα, β) την αναφορά σε "χρόνον είμαρμένον" και γ) την κατανομή των δυνάμεων-ιδιοτήτων στα πλαίσια της αλληγορικής "γλώσσας" του κειμένου αναφοράς.
6. "Προμηθέα δέ παραιτείται Έπιμηθεύς αυτός νεΐμαι": α) Να αποδώσετε στη νέα ελληνική το νόημα του χωρίου και β) να διευκρινίσετε τη σημασία-σκοπιμότητα της ρηματικής ενέργειας-πράξης.
7. "γῆς ἔνδον", "ἐκ γῆς καί πυρός μείξαντες": Ποιες αντιλήψεις και θεωρίες διαφαίνονται στα δύο αυτά χωρία;
8. "τυποῦσιν", "κοσμῆσαι καί νεΐμαι δυνάμεις": α) Να αποδώσετε στη νέα ελληνική το νόημα των παραπάνω ρηματικών τύπων και β) να διευκρινίσετε τη σημασιολογική διαφορά τους στα πλαίσια του μύθου που αφηγείται ο Πρωταγόρας.
9. Υποστηρίζεται ότι η κατανομή των δυνάμεων-ιδιοτήτων στα έμβια όντα έχει τελεολογικό χαρακτήρα. Συμφωνείτε με την παραπάνω αντίληψη; Να απαντήσετε τεκμηριωμένα.
10. α) Να ετυμολογήσετε τις παρακάτω λέξεις διακρίνοντας τα συνθετικά τους μέρη και να σχηματίσετε ένα ομόρριζο απλό ή σύνθετο όνομα ή ρήμα στην αρχαία ή τη νέα ελληνική από το καθένα συνθετικό μέρος κάθε λέξης: ὑποδῶν, Προμηθεΐ, ἀναίμιος, ὀλιγογονία, ἤμπισχεν, ἐπανισῶν, προσῆπτεν, προσέταξαν, εὐλάβειαν, ὥρας.
 β) Να εξακριβώσετε ποιες από τις παρακάτω λέξεις έχουν διατηρήσει την ίδια με το αρχαίο κείμενο σημασία και στη νέα ελληνική και στη συνέχεια να γράψετε μια περίοδο λόγου στη νέα ελληνική με καθεμιά από αυτές, ώστε να αναδείξετε μια διαφορετική σημασία που έχει στη νέα ελληνική: παραιτείται, προσέταξαν, εὐμάρειαν, οἰκεία, προσῆψε, ἐπήρκεσε.
 γ) Να αντιστοιχίσετε (δεν περισσεύει καμία λέξη και στις δύο στήλες:

<ol style="list-style-type: none"> 1. φύσιν 2. εὐνάς 3. ἰοῦσιν 4. βοτάνην 5. προσῆπτεν 6. πορίζων 7. βοράν 8. διαφυγὰς 	<ol style="list-style-type: none"> α) ιταμός β) άφευκτος γ) βρώμη δ) αναπτήρας ε) ευφυΐα στ) ανεξίτηλος ζ) ισθμός 	<ol style="list-style-type: none"> η) βοτανολόγος θ) εφαπτομένη ι) φυλετικός ια) φυγόδικος ιβ) πόρισμα ιγ) ευνούχος
--	--	---

ΕΝΟΤΗΤΑ 5

1. Πώς παρουσιάζεται (σε ποια κατάσταση βρίσκεται) ο άνθρωπος πριν και μετά την παρέμβαση του Προμηθέα; Με ποια γλωσσικά-εκφραστικά μέσα δηλώνεται και αισθητοποιείται αυτή; Ποια είναι η λειτουργία τους;
2. Ποια στάδια της εξέλιξης του ανθρώπινου πολιτισμού παρουσιάζονται στο κείμενο; Να απαντήσετε στηριζόμενοι σε χωρία του κειμένου αναφοράς.
3. Ποιος είναι ο συμβολισμός στην παρέμβαση του Τιτάνα Προμηθέα;
4. Να εξηγήσετε το χωρίο: "ἤδη δέ καί ἡ εἰμαρμένη ... ἐκ γῆς ἐς φῶς".
5. Ποια είναι σύμφωνα με το κείμενο αναφοράς τα "δώρα" του Προμηθέα στον άνθρωπο; Ποιος είναι ο συμβολισμός τους;
6. "Τὴν μὲν περὶ τὸν βίον σοφίαν ἄνθρωπος ταύτη ἔσχεν": Να ερμηνεύσετε το χωρίο.
7. Ποιες ήταν οι συνέπειες της πράξης του Προμηθέα;
8. Γιατί ο Προμηθέας δεν προσέφερε στον άνθρωπο την "πολιτική τέχνην"; Πώς ερμηνεύεται στα πλαίσια του μύθου η αδυναμία αυτή και ποια σημασία/ ποιο νόημα έχει;
9. Ποιο συμβολικό ρόλο έχουν στο μύθο ο Επιμηθέας, ο Προμηθέας, ο Ἥφαιστος, η Αθηνά και ο Δίας;
10. Γιατί η πολιτική τέχνη παρουσιάζεται κτήμα-αποκλειστικό προνόμιο του Δία;
11. Λαμβάνοντας υπόψη το κείμενο αναφοράς και το ακόλουθο μεταφρασμένο απόσπασμα (Ησίοδος, *Θεογονία*, 521-534), να αναφέρετε τα χαρακτηριστικά που αποδίδονται στον Προμηθέα σε αυτά καθώς και την τιμωρία που του επιβλήθηκε. Πώς αιτιολογείται-ερμηνεύεται η τιμωρία του Προμηθέα στο πλατωνικό κείμενο και πώς στο παράλληλο κείμενο;
Ὅσο και για τον Προμηθέα πούχε τα πολλά σοφίσματα, μ' αφεύγατα δεσμά, βαρύμοχτα δεσμά, τον έδεσε και με κολώνα τον εκάρφωσε μπηγμένην ως τη μέση· και καταπάνω του απλοφτέρουγο ξεσήκωσε αετό· κι' αυτός το σκότι τούτρωγε το αθάνατο· κι' όσο τη μέρα τούτρωγε το τεντοφτέρουγο όρνιο, ολονυχτίς μεγάλωνε και πάντα ήταν ακέριο. Μα τ' όρνιο τούτο, της Αλκμήνης της ομορφοστράγαλης ο γιος, ο Ηρακλής, το σκότωσε κι' από τη μαύρη τούτη αρρώστια λύτρωσε του Ιαπετού τον γιο και τον λευτέρωσε απ' τα πάθη, κι' όχι χωρίς το θέλημα του Ολύμπιου Δία πόχει τον υπέρτατο τον θρόνο και που ήθελε τη δόξα του Ηρακλή του Θηβογεννημένου ακόμα μεγαλύτερη, παρά μπροστά, στη γη την πολυθρέφτρα· με τη φροντίδα τούτη τίμησε τον μεγαλόδοξό του γιο, κι' αν κι' ήταν ωργισμένος, τη χολή παράτησε πούχε του Προμηθέα, γιατί συναγωνίζονταν στο νου τον ίδιον αυτόν, τον γιο του Κρόνου, π' ακέριος αναβράζει από το μέγα θάρρος.
(μτφ.Παναγής Λεκατσάς)
12. α) Να βρείτε για καθεμιά από τις επόμενες νεοελληνικές λέξεις μια ετυμολογικά συγγενή της στο κείμενο αναφοράς:
επίσκοπος, πόρισμα, ειδύλλιο, πρωτοπόρος, πολυμήχανος, μοριοδότηση, κτέρισμα, χωροθέτηση, επίφοβος, λαθρεπιβάτης, χρησμός.
β) *άπορία, εύπορία, έμμελώς*: πώς ετυμολογούνται και ποια σημασία έχουν οι παραπάνω λέξεις στο κείμενο αναφοράς; οι δύο πρώτες από αυτές διατηρούν την ίδια σημασία στη νέα ελληνική;

ΕΝΟΤΗΤΑ 6

1. "Επειδή δέ ὁ ἄνθρωπος ... καί τὰς ἐκ γῆς τροφὰς ἠϋρετο": Να παρουσιάσετε τα επιτεύγματα του ανθρώπου, τα οποία αναφέρονται στο παραπάνω χωρίο του πρωταγόρειου μύθου. Πώς ερμηνεύονται στο πλαίσιο του μύθου και πώς αξιολογούνται;
2. Πώς ερμηνεύονται οι φράσεις "θείας μετέσχε μοίρας" και "διά τήν τοῦ θεοῦ συγγένειαν";
3. "ἀπώλλυντο οὖν ὑπὸ τῶν θηρίων": Πώς ερμηνεύεται στο μύθο ο αφανισμός των ανθρώπων;
4. Μελετητές έχουν επισημάνει ότι ο Πρωταγόρας με το μύθο του συνειδητά απομακρύνεται και αντιπαρατίθεται στην παράδοση τη σχετική με την ιστορική πορεία του ανθρώπου -όπως αποτυπώνεται στο έργο του Ησιόδου *Έργα και Ημέραι-*, κατά την οποία το ανθρώπινο γένος σταδιακά εκπίπτει-εκφυλίζεται. Να εξηγήσετε τη διαφορά αυτή στηριζόμενοι σε στοιχεία της μυθικής αφήγησης.
5. Η συγκρότηση πόλεων στη σκέψη των σοφιστών παρουσιάζεται "νόμῳ" (και όχι "φύσει"). Ποια στοιχεία του κειμένου αναφοράς δείχνουν την αντίληψη αυτή; Να τα βρείτε και να τα αναλύσετε.
6. "'ἐξήτουν", "ὄτ' οὖν ἄθροισθεῖεν", "οὐ γάρ ἄν γένοιτο πόλεις": Να εξηγήσετε-ερμηνεύσετε τη χρήση-λειτουργία του χρόνου (στο πρώτο χωρίο) και των εγκλίσεων (στο δεύτερο και στο τρίτο).
7. "Οὔτω δὴ παρεσκευασμένοι ... διεφθειρόντο", "Ἐρωτᾶ οὖν Ἑρμῆς ... κτείνειν ὡς νόσον πόλεως": Πώς προβάλλεται στο καθένα από τα δύο παραπάνω αποσπάσματα του κειμένου αναφοράς η σημασία-σπουδαιότητα της πολιτικής τέχνης;
8. "φωνήν καί ὀνόματα διηρθρώσατο": Να εξηγήσετε το νόημα του χωρίου σε μια σύντομη παράγραφο (έως 70 λέξεις).
9. Τι προσφέρει η δραματοποίηση της σκηνής με πρωταγωνιστές τον Δία και τον Ερμή ("Ἐρωτᾶ οὖν Ἑρμῆς ... κτείνειν ὡς νόσον πόλεως");
10. Στο χωρίο "Ἐρωτᾶ οὖν Ἑρμῆς ... κτείνειν ὡς νόσον πόλεως", υπάρχει μια αντίθεση. Να την επισημάνετε και να την αναλύσετε.
11. Ποιο είναι το εννοιολογικό περιεχόμενο των δώρων του Δία στους ανθρώπους και ποια η σημασία-συμβολή τους στον ανθρώπινη πολιτισμό;
12. Πώς παρουσιάζεται μέσα στο μύθο η σχέση της "αἰδοῦς" και της "δίκης" με την πολιτική τέχνη; Εξηγήστε το λόγο για τον οποίο ο σοφιστής παρουσιάζει αυτή τη σχέση. Ποια συμπεράσματα βγάζουμε ερμηνεύοντας την αλληγορία;
13. "Οὔτω δὴ ... τούτου αἰτία: Πώς σχετίζεται/ συνδέεται το απόσπασμα αυτό με το υπόλοιπο κείμενο; Ποιος είναι ο στόχος του ομιλούντος σε αυτό; Πιστεύετε ότι ο στόχος αυτός επιτυγχάνεται; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας.
14. "τόν μὴ δυνάμενον": Να επισημάνετε το είδος της μετοχής (προσέξτε την ἄρνηση). Βάσει αυτού, να εξηγήσετε ποια αντίληψη εκφράζεται με τη χρήση της.
15. Ποιες ομοιότητες και διαφορές διακρίνετε ανάμεσα στις αντιλήψεις του σοφιστή Πρωταγόρα, όπως παρουσιάζονται στο κείμενο αναφοράς, και στη θεμελιώδη περίφημη θέση του Αριστοτέλη πως ο άνθρωπος είναι "φύσει πολιτικόν ζῷον";
16. "Συνολικά ο πρωταγόρειος μύθος έχει ισχυρό ρεαλιστικό υπόβαθρο, δημιουργεί μια εύλογη και ιστορικά συμβατή ανασύνθεση της ανθρώπινης εξέλιξης": Να αποδείξετε την παραπάνω κρίση με τρεις αναφορές στο εξεταζόμενο κείμενο.

ΕΝΟΤΗΤΑ 7

1. Να παρουσιάσετε σύντομα και περιεκτικά το επιχείρημα, με το οποίο ο Αριστοτέλης στηρίζει την άποψή του στο κείμενο αναφοράς ότι "ο πρώτος συστήσας μεγίστων αγαθών αίτιος".
2. "φύσει μὲν ἢ ὄρμῃ..." - "ὁ δὲ πρῶτος συστήσας": Πιστεύετε ότι πρόκειται για αντίφαση ή για αντίθεση; Να αιτιολογήσετε και να αναπτύξετε την άποψή σας.
3. Ο Αριστοτέλης παρουσιάζει αντιθετικά δύο εξελικτικές φάσεις ή δυνατότητες του ανθρώπου: αυτή που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε "πρωτόγονη κατάσταση" και την "πολιτισμένη κατάσταση". Να τις παρουσιάσετε αξιοποιώντας στοιχεία του κειμένου αναφοράς.
4. Να εξηγήσετε το περιεχόμενο των παρακάτω λέξεων-εννοιών: "φύσει", "ὄρμῃ", "κοινωνίαν", "τελεωθείς", "φρονήσει", "ἀνοσιώτατον", "πολιτικόν", "δίκη", "δικαιοσύνη".
5. Ποια σχέση συνδέει τις έννοιες "φύσις" και "τέλος" στο κείμενο αναφοράς;
6. Να επισημάνετε τους αιτιολογικούς συνδέσμους που υπάρχουν στο κείμενο και να εξηγήσετε τη λειτουργία τους.
7. "Ὡσπερ γάρ καί τελεωθείς ... καί ἔδωδὴν χεῖριστον": Να επισημάνετε ένα λογικό μέσο και τρία εκφραστικά μέσα με τα οποία ο φιλόσοφος υποστηρίζει την ανάγκη για ένταξη του ανθρώπου στην κοινωνία.
8. "Ἡ δὲ δικαιοσύνη πολιτικόν": Να παρουσιάσετε το αριστοτελικό επιχείρημα με το οποίο στηρίζεται λογικά η παραπάνω θέση.
9. Πώς ερμηνεύεται το φαινόμενο της "αδικίας" στο κείμενο αναφοράς;
10. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι ο άνθρωπος είναι από τη φύση του καλός/ενάρετος σύμφωνα με τις απόψεις του Αριστοτέλη στο κείμενο αναφοράς; Να αιτιολογήσετε τη θέση σας.
11. "ὁ ἄνθρωπος ὄπλα ἔχων φύσεται φρονήσει καί ἀρετῇ": Το παραπάνω χωρίο από άλλους μεταφράζεται "ο άνθρωπος γεννιέται έχοντας όπλα τη φρόνηση και την αρετή" (Β. Μοσκόβης) και από άλλους "ο δε άνθρωπος γεννιέται έχων εκ φύσεως όπλα, όπως μεταχειρισθή ταύτα επί φρονήσει και αρετή" (Π. Λεκατσάς). Να εξηγήσετε τις συντακτικές και νοηματικές διαφορές που λανθάνουν σε αυτές.
12. Να αναδείξετε τις ομοιότητες που υπάρχουν ανάμεσα στις θέσεις του Αριστοτέλη στην Ενότητα που εξετάζουμε και στις απόψεις του Πρωταγόρα στην Ενότητα 6.
13. Να αντιστοιχίσετε (δεν περισεύει καμία λέξη):

συστήσας	καταχραστής
ἀρετῇ	αρμονία
τάξις	διάταγμα
ἔδωδὴν	εδώδιμος
χεῖριστον	άρθρο
χρησθαι	αναντικατάστατος
	υποχείριος

ΕΝΟΤΗΤΑ 8

- α) Να γράψετε τα στοιχεία του κειμένου που δείχνουν ότι οι δεσμώτες βρίσκονται σε κατάσταση εγκλεισμού και ακινησίας.
β) Να παρουσιάσετε τις αναφορές του κειμένου σε αισθητά πράγματα/ όντα τα οποία αδυνατούν να αντιληφθούν σωστά οι δεσμώτες.
- Να αναφέρετε τέσσερα (4) διαφορετικά μεταξύ τους στοιχεία του κειμένου, που συνάδουν με τον τύπο της μυθικής-αλληγορικής διήγησης. Γιατί την επιλέγει ο φιλόσοφος (μέσω του Σωκράτη ο Πλάτων) προκειμένου να παρουσιάσει τις απόψεις του;
- "ἀπέικασον ... καὶ ἀπαιδευσίας; α) Ποιες πληροφορίες περιέχει το χωρίο; β) Πώς αντιλαμβάνεστε τη φράση "παιδείας τε πέρι καὶ ἀπαιδευσίας";
- "Ἴδὲ γὰρ ἀνθρώπους ... τοὺς δὲ σιγῶντας τῶν παραφερόντων": Να παρουσιάσετε τους συμβολισμούς που υπάρχουν στο απόσπασμα.
- "Ὅμοιους ἡμῖν": Ποιους εννοεί ο Σωκράτης με την προσωπική αντωνυμία;
- Να παρουσιάσετε δύο εικόνες μέσω των οποίων φαίνεται ότι η κατάσταση των δεσμοτῶν του πλατωνικού σπηλαίου είναι αυτή της πλάνης και των ψευδαισθήσεων.
- Σε ποια γνωστική βαθμίδα/κατάσταση βρίσκονται οι δεσμώτες του σπηλαίου;
- "μεταξὺ δὲ τοῦ πυρός ... δεικνύασιν": Να παρουσιάσετε την αναλογία και να εξηγήσετε τον λειτουργικό της χαρακτήρα στο πλαίσιο του μύθου/ της αλληγορίας.
- Να αναλύσετε το νόημα των παρακάτω χωρίων: α) "Εἰ οὖν διαλέγεσθαι ... ἄπερ ὀρῶεν", β) Παντάπασι δὴ ... τὰς τῶν σκευαστῶν σκιάς".
- "Ἄτοπον ... ἀτόπους": α) Ποια σκοπιμότητα υπηρετεί η παρέμβαση-διακοπή του Γλαύκωνα; β) Ποια εκφραστικά μέσα αξιοποιούνται στο συγκεκριμένο χωρίο και ποια είναι η λειτουργία τους;
- α) "πάθει", "τὴν εἴσοδον", "δεσμοῖς", "τὰ θαύματα": Μα ποια σημασία χρησιμοποιούνται οι λέξεις στο κείμενο; Να σχηματίσετε με την καθεμιά μία πρόταση-περίοδο λόγου στη νέα ελληνική, στην οποία να την χρησιμοποιείτε με διαφορετική σημασία από αυτήν του κειμένου.
β) Να βρείτε μια ομόρριζη λέξη στο αρχαίο κείμενο για καθεμιά από τις λέξεις της νέας ελληνικής που ακολουθούν: πυρετώδης, διακαής, κειμήλιο, επιεικής, πέταλο, μοναχικός, άγημα, απόφραξη, διένεξη.
- Να διακρίνετε ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στο πλατωνικό και στο κείμενο που ακολουθεί.

Πρωταγωνιστής του μυθιστορήματος του πορτογάλου συγγραφέα Ζοζέ Σαραμάγκου είναι ένας ηλικιωμένος κεραμοποιός, ο Σιπριάνο Αλγκόρ, που ζει με την κόρη του σ' ένα "παραδοσιακό" σπίτι, κοντά σ' ένα σύγχρονο εμπορικό κέντρο, που έχει το συμβολικό όνομα "Κέντρο". Η τέχνη του και η οικογενειακή του ζωή αλλάζουν όταν το μυστηριώδες εμπορικό κέντρο παύει ν' αγοράζει τα έργα του. Όταν ο γαμπρός του ορίζεται φύλακας στο "Κέντρο", η κόρη και ο γαμπρός του τον προσκαλούν να μετακομίσει μαζί τους μέσα στο γιγαντιαίο εμπορικό οικοδόμημα, όπου η κατανάλωση είναι υποχρεωτική και η προσωπική δημιουργία ανεπιθύμητη. Ο Σιπριάνο Αλγκόρ αποδέχεται τη νέα του μοίρα και μεταβαίνει με τη Μάρτα και τον Μαρσάλ στο "Κέντρο", όπου και εκτυλίσσεται η τελευταία πράξη του δράματος. Στο απόσπασμα που ακολουθεί ο κεντρικός ήρωας εξερευνεί το "Κέντρο".

Ξάφνου, σαν να σχημάτιζε με τον εαυτό του ορθή γωνία, ο τοίχος εμφανίστηκε μπροστά του. Είχε φτάσει στο τέλος του σπηλαίου. Χαμήλωσε το φακό για να βεβαιωθεί για τη σταθερότητα του εδάφους, κατόπιν έκανε δυο βήματα κι ήταν στα μισά του τρίτου όταν το δεξί του γόνατο χτύπησε σε κάτι σκληρό και τον έκανε να βογκήξει. Με το χτύπημα το φως τρεμόπαιξε, μπροστά στα μάτια του εμφανίστηκε για μια στιγμή κάτι που έμοιαζε με

πέτρινο παγκάκι, κι αμέσως, την επόμενη στιγμή, παραταγμένες, κάτι ακαθόριστες μορφές που εμφανίστηκαν κι εξαφανίστηκαν.

Ένα βίαιο τρέμουλο συντάρραξε τα μέλη του Σιπριάνο Αλγκόρ, το κουράγιο του λύγισε, όπως το σκοινί που σπάει στις τελευταίες κλωστές του, αλλά μέσα του άκουσε μια κραυγή που τον ανακαλούσε στην τάξη, Θυμήσου, ακόμα κι αν χρειαστεί να πεθάνεις. Το τρεμάμενο φως του φακού σάρωσε αργά τη λευκή πέτρα, άγγιξε απαλά κάτι σκούρα πανιά, ανέβηκε, κι εκεί βρισκόταν ένα ανθρώπινο σώμα καθιστό. Στο πλάι του, καλυμμένα με τα ίδια σκούρα πανιά, άλλα πέντε σώματα, ομοίως καθιστά, ευθυτενή όλα τους λες και τους είχαν περάσει ένα σιδερένιο καρφί από το κρανίο που τα κρατούσε βιδωμένα στην πέτρα. Τι είναι τούτο, μουρμούρισε ο Σιπριάνο Αλγκόρ, τι εφιάλτης είναι αυτός, ποιοι ήταν αυτοί οι άνθρωποι. Πλησίασε λίγο ακόμα, πέρασε αργά τη φωτεινή δέσμη του φακού πάνω από τα σκούρα και ξεραμένα κεφάλια, αυτός είναι άντρας, αυτή είναι γυναίκα, κι άλλος άντρας, κι άλλη γυναίκα, κι άλλος ένας άντρας, και μια γυναίκα, τρεις άντρες και τρεις γυναίκες, είδε απομεινάρια από δεσμά που όπως φαίνεται είχαν χρησιμοποιηθεί για να τους ακινητοποιήσουν στο λαιμό, κατόπιν χαμήλωσε το φως, παρόμοια δεσμά είχαν και στα πόδια. Και τότε, αργά, πολύ αργά, σαν ένα φως που δεν βιάζεται να αποκαλυφθεί, έρχεται όμως για να δείξει την αλήθεια των πραγμάτων μέχρι τις πιο σκοτεινές και απόκρυφες γωνιές, ο Σιπριάνο Αλγκόρ είδε τον εαυτό του να μπαίνει ξανά στο φούρνο του κεραμοποιείου, είδε το πέτρινο παγκάκι που είχαν ξεχάσει εκεί οι οικοδόμοι και κάθισε πάνω του... Μετά από λίγο ο Σιπριάνο Αλγκόρ είχε συνέλθει από τη συγκίνηση και κοιτούσε το γαμπρό του σιωπηλά... ύστερα τον ρώτησε, Ξέρεις τι είναι αυτό εκεί, Ξέρω, κάτι διάβασα κάποτε, απάντησε ο Μάρσαλ, κι επίσης ξέρεις πως αυτό που είναι εκεί, όντας αυτό που είναι, δεν έχει αλήθεια, δεν μπορεί να είναι αληθινό, Το ξέρω, Κι ωστόσο εγώ άγγιξα με τούτο το χέρι στο μέτωπο μια από τις γυναίκες, δεν ήταν ψευδαισθήση, δεν ήταν όνειρο, αν επέστρεφα τώρα εκεί μέσα θα συναντούσα τους ίδιους τρεις άντρες και τις ίδιες τρεις γυναίκες, τα ίδια σχοινιά που τους δένουν, το ίδιο πέτρινο παγκάκι, τον ίδιο τοίχο στο βάθος... Τι είδες, ποιοι είναι αυτοί οι άνθρωποι, Οι άνθρωποι αυτοί είμαστε εμείς...»

Ζοζέ Σαραμάγκου, Η σπηλιά, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2003

ΕΝΟΤΗΤΑ 9

1. Να συμπληρώσετε στη δεύτερη στήλη τη λέξη-φράση στην οποία αναφέρεται η αντωνυμία που υπάρχει στο χωρίο που αναγράφεται στην πρώτη στήλη του παρακάτω πίνακα:

Δεῖ δὴ ἡμᾶς τοιόνδε νομίσαι περὶ αὐτῶν

Φασὶ δέ που οὐκ ἐνούσης ἐν τῇ ψυχῇ ἐπιστήμης σφεῖς ἐντιθέναί

Τοῦτο δ' εἶναί φαμεν τάγαθόν

Τούτου τοίνυν αὐτοῦ τέχνη ἂν εἴη τῆς περιαγωγῆς

ἀλλ' ὡς ἔχοντι μὲν αὐτό

τοῦτο διαμηχανήσασθαι

2. Σε ποια χωρία του κειμένου αναφοράς ορίζεται η παιδεία και με ποιο εκφραστικό μέσο αναδεικνύει το χαρακτήρα της ο Πλάτων;
3. "Αἰ μὲν τοίνυν ἄλλαι ἀρεταὶ ... καὶ βλαβερὸν γίνεταί": α) Ποια είναι η αντίθεση που κυριαρχεί στο απόσπασμα; Να την παρουσιάσετε. β) Ποια είναι η λειτουργία των χρονικών επιρρημάτων "πρότερον" και "ὑστερον" στο χωρίο;
4. "ὑπὸ δέ τῆς περιαγωγῆς ... καὶ βλαβερὸν γίνεταί": Να αναπτύξετε νοηματικά το απόσπασμα.
5. «εἰς τὸ ὄν καὶ τοῦ ὄντος τὸ φανότατον», «τῆς περιαγωγῆς»: Αξιοποιώντας τους παραπάνω όρους του κειμένου να εξηγήσετε πώς αντιλαμβάνεται ο Σωκράτης την έννοια της παιδείας.
6. «Φασὶ δέ που οὐκ ἐνούσης ἐν τῇ ψυχῇ ἐπιστήμης σφεῖς ἐντιθέναί, ὅϊον τυφλοῖς ὀφθαλμοῖς ὄψιν ἐντιθέντες»: Ποια άποψη διατυπώνει ο Σωκράτης στο χωρίο και πώς αυτή ενισχύεται από την επανάληψη της πρόθεσης « ἐν» και την αναλογία / παρομοίωση που χρησιμοποιεί;
7. α) Να αντιστοιχίσετε στο τετράδιό σας καθεμιά αρχαία ελληνική λέξη της Στήλης Α με την ετυμολογικά συγγενή της νεοελληνική λέξη της Στήλης Β (στη Στήλη Β περισεύουν δύο λέξεις).

φανόν	απώλεια
ἀνασχέσθαι	τρυφερός
περιακτέον	ανατροπή
τετραμμένω	ανακωχή
ἐντιθέντες	απόλυση
ἀπόλλυσι	φάσμα
	παρακαταθήκη
	άξονας

β) Για καθεμιά από τις δύο παρακάτω λέξεις να γράψετε μία περίοδο λόγου στα νέα ελληνικά, όπου η ίδια λέξη, σε οποιαδήποτε μορφή της (μέρος του λόγου, πτώση, αριθμό, γένος, έγκλιση, χρόνος), χρησιμοποιείται με διαφορετική σημασία από αυτήν που έχει στο αρχαίο κείμενο: «έπαγγελόμενοι», «έπιστήμης».

8. Να παρουσιάσετε δύο (2) από τις απόψεις του Α. Δελμούζου σχετικά με τον σκοπό της παιδείας που εμφανίζουν ομοιότητες με τις αντίστοιχες πλατωνικές απόψεις του διδαγμένου κειμένου.

Ο Ε.Π. Παπανούτσος μεταφέρει, στο παρακάτω απόσπασμα, τις απόψεις του Α. Δελμούζου για την παιδεία.

Η παιδεία είναι ένα από τα πιο σπουδαία μέσα για την ατομική και τη συνολική προκοπή. Σκοπός της να υπηρετήσει και να κάμει καλύτερη τη ζωή του ανθρώπου. Γίνεται καλύτερη η ζωή του ανθρώπου όσο περισσότερο δουλεύεται η ψυχή του και όσο βαθύτερα ποτίζεται με την αγάπη και την καλοσύνη. Καλύτερη, στο βάθος, θα ειπεί πιο καλλιεργημένη, πιο ηθική και πιο ελεύθερη. Η ψυχική όμως καλλιέργεια και η ελευθερία δεν έρχονται έτοιμα απ' έξω, παρά είναι καρπός που ωριμάζει μέσα μας ολοένα και περισσότερο με αδιάκοπη ατομική προσπάθεια. Με προσπάθεια και δοκιμασία λυτρώνεται με τον καιρό το άτομο από το βάρος της ύλης και υψώνεται σκαλί το σκαλί προς τον ελεύθερο άνθρωπο. Στο ιδανικό αυτό μπορεί να πλησιάσει άλλος λιγότερο και άλλος περισσότερο, ανάλογα με τη δύναμή του. Και θα το πλησιάσει πάντα με τη δική του ιδιότυπη μορφή, τη μορφή που πηγάζει και ορίζεται από τα διαλεχτά και γόνιμα στοιχεία που κλείνει μέσα του. Όσο περισσότερο δουλεύει ο καθένας τα στοιχεία του αυτά, τόσο πιο πολύ υψώνεται στο ιδανικό εγώ του.

Ε.Π. Παπανούτσος, Α. Δελμούζος, (έκδ. ΜΙΕΤ), σελ. 201

9. Να συσχετίσετε τις θέσεις που διατυπώνονται στο μεταφρασμένο απόσπασμα με τον ορισμό που δίνει ο Σωκράτης για την παιδεία στο πρωτότυπο κείμενο από την Πολιτεία.

Στο διάλογο Μένων ο Πλάτων παρουσιάζει πάλι με ένα μύθο τη θεωρία του ότι η γνώση είναι ανάμνηση.

Επειδή η ψυχή είναι αθάνατη και έχει γεννηθεί πολλές φορές και έχει δει όλα τα πράγματα και όσα υπάρχουν εδώ και όσα υπάρχουν στον Άδη, δεν υπάρχει τίποτε που να μην το έχει μάθει. Όστε, δεν είναι καθόλου παράξενο να μπορεί αυτή και για την αρετή και για τα άλλα να ξαναθυμηθεί όσα ήξερε και πριν. Και επειδή όλη η φύση έχει ομοιογένεια και η ψυχή έχει μάθει τα πάντα, τίποτε δεν εμποδίζει, εάν ένα μόνο ξαναφέρει κάποιος στο νου του – πράγμα που οι άνθρωποι το ονομάζουν μάθηση–, μόνος του να ξαναβρεί όλα τα άλλα, εφόσον βέβαια έχει θάρρος και δεν κουραστεί να ερευνά· γιατί η έρευνα και η μάθηση στο σύνολό τους αποτελούν ανάμνηση.

Πλάτων Μένων 81c-e (μτφ. Β. Τατάκης)

ΕΝΟΤΗΤΑ 10

1. α) Ποιούς θεωρεί ο φιλόσοφος ακατάλληλους να αναλάβουν τη διακυβέρνηση της ορθής πολιτείας; β) Πώς αιτιολογεί/με ποια επιχειρήματα στηρίζει τη θέση του; γ) Ποια εκφραστικά μέσα/σχήματα λόγου αξιοποιεί κατά την παρουσίαση των απόψεών του και ποια είναι η αποτελεσματικότητά τους;
2. Ποια είναι κατά τον Πλάτωνα η αποστολή/ το χρέος των "οίκιστών"; α) Να βρείτε στο κείμενο τις λέξεις-φράσεις με τις οποίες προσδιορίζεται και να τις εξηγήσετε. β) Πώς αξιολογείτε τις πολιτειακές ιδέες του Πλάτωνα;
3. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του ιδανικού "άρχοντα" κατά Πλάτωνα; Να στηριχθείτε σε χωρία του κειμένου.
4. Πώς συνδέει ο φιλόσοφος την παιδεία με την ορθή λειτουργία της πόλης;
5. Σε ποια σημεία του διαλόγου παρεμβαίνει ο συνομιλητής του Σωκράτη, ο Γλαύκων; Ποια είναι η διαλεκτική σκοπιμότητα αυτών των παρεμβάσεων;
6. "Ἡμέτρον δὴ ἔργον ... εἴτε σπουδαιότεραι": Να επισημάνετε την αλληγορική γλώσσα που χρησιμοποιείται και να ερμηνεύσετε τις αλληγορίες.
7. "μηδέ μετέχεν τῶν παρ' ἐκείνοις πόνων ... σπουδαιότεραι": Να εξηγήσετε το απόσπασμα.
8. α) Ποιος/α είναι ο ρόλος/η αποστολή του νόμου στην πόλη; β) "πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκη": Πώς κατανοείτε την "πειθώ" και την "ἀνάγκη" στα πλαίσια του νόμου;
9. "συναρμόττων ... ἐπὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πόλεως": α) Να αναπτύξετε (και να σχολιάσετε) σε ένα κείμενο (έως 150 λέξεις) τις ιδέες του Πλάτωνα στο χωρίο. β) Να επισημάνετε τα γλωσσικά στοιχεία με τα οποία τονίζεται το κεντρικό ζητούμενο της πολιτικής κατά Πλάτωνα.
10. Θεωρείτε ότι οι θέσεις του Πλάτωνα στην ενότητα έχουν συγγένεια με το στοχασμό του Πρωταγόρα στον ομώνυμο διάλογο, όπως παρουσιάζεται μέσω του μύθου στην Ενότητα 9; (βλ. και ερώτημα Β3 ΦΥ).

ΕΝΟΤΗΤΑ 11

1. Να διακρίνετε τη συμφωνία ή μη των προτάσεων με τις θέσεις του Αριστοτέλη στο κείμενο αναφοράς παραθέτοντας τα χωρία που επαληθεύουν την επιλογή σας:
 - α. Η αναγκαιότητα μιας νομοθετικά κατοχυρωμένης παιδείας δεν απαιτεί τον ενιαίο καθολικό χαρακτήρα της.
 - β. Δεν υπάρχει ομοφωνία ως προς το περιεχόμενο της σπουδής, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα.
 - γ. Ο στόχος της παιδείας είναι παντελώς ξεκάθαρος και ομολογείται από όλους πως είναι η κατάκτηση της αρετής, η διάπλαση του ήθους της ψυχής.
 - δ. Ευτυχώς όλοι οι άνθρωποι δίνουν το ίδιο περιεχόμενο στην αρετή.
 - ε. Ό,τι κρίνεται χρήσιμο πρέπει να διδάσκεται στους νέους.
 - στ. Βάναυσα έργα θεωρούνται όσα καταπονούν μόνο το σώμα και εμποδίζουν τη σωματική υγεία.
2. α) Τι επισημαίνει-τονίζει στην πρώτη περίοδο ο Αριστοτέλης; β) Να βρείτε δύο κειμενικούς δείκτες με τους οποίους το υποστηρίζει και να τους εξηγήσετε.
3. α) Τι μαρτυρεί η παρουσία του *νύν* στην αρχή της δεύτερης περιόδου για τον φιλοσοφικό στοχασμό του Αριστοτέλη; β) "*νύν γάρ άμφισβητείται περί τών έργων*", "*έκ τε τής έμποδών παιδείας ταραχώδης ή σκέψης*", "*περί τε τών προς άρετήν ... προς τήν άσκησιν αύτής*": Ποια κατάσταση σκιαγραφούν αυτές οι προτάσεις;
4. Ποιοι στόχοι της παιδείας αποδίδονται με τη διάζευξη στην τρίτη περίοδο και ποιο δίλημμα φανερώνουν;
5. Ποιοί τύποι παιδείας επικρατούν στην εποχή στην οποία αναφέρεται ο Αριστοτέλης στην περίοδο "*καί δήλον... (τινας)*";
6. Ποιες είναι οι προσωπικές απόψεις του Σταγειρίτη φιλόσοφου για την ενδεδειγμένη-κατάλληλη παιδεία των νέων; Ποιος από τους παραπάνω τύπους φαίνεται να ιεραρχείται πρώτος στη σκέψη του; Με ποιους κειμενικούς δείκτες δηλώνονται; Πώς εφαρμόζεται και εδώ η αρχή της μεσότητας;
7. α) "*Βάναυσες*"-"ελευθέριας" τέχνες: Να αποδώσετε τη σημασία τους. Πώς αντιμετωπιζόταν και γιατί η χειρωνακτική εργασία στην αρχαιότητα; β) Πώς ορίζει την έννοια του βάνουσου έργου ο φιλόσοφος;
8. α) Να βρείτε πέντε ρηματικούς τύπους που βρίσκονται στη μέση φωνή και να γράψετε δύο παράγωγα ουσιαστικά της νέας ελληνικής για το καθένα. β) Να χρησιμοποιήσετε το επίθετο *βάνουσος* και το αντίστοιχο επίρρημα με τη σημασία που έχουν στα Νέα Ελληνικά σε δικές σας προτάσεις. γ) Βρείτε με ποιες λέξεις του κειμένου συνδέονται ετυμολογικά οι παρακάτω: *προνόμιο, φαινός, συνεργός, ακατάληπτος, νεόδημος (α' συνθ.), άρθρωση, φάρετρα, αρχαιρεσίες, κοινοπραξία*.
9. α) Ποια είναι η διαφορά της πλατωνικής από την αριστοτελική προσέγγιση στο θέμα της παιδείας και σε ποια σημεία συναντώνται οι δύο αυτοί σπουδαίοι; β) Αν ο Αριστοτέλης χαρακτηρίζεται "*ρεαλιστής*" στο εισαγωγικό σημείωμα, ποιον χαρακτηρισμό θα αποδίδατε στον Πλάτωνα;
10. Αφού διαβάσετε προσεκτικά το παρακάτω κείμενο του Χρίστου Τσολάκη ("*Καταναλωτικό ή ζωντανό σχολείο*"), να βρείτε τα σημεία στα οποία συναντιέται η σκέψη του Χρ. Τσολάκη με του Αριστοτέλη σχετικά με τους τρεις τύπους εκπαίδευσης.

Δεν έχω καμία αμφιβολία ότι το σημερινό σχολείο -όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά σ' ολόκληρο τον κόσμο- είναι καταναλωτικό, αφού καταναλωτική είναι και η κοινωνία την οποία αντιγράφει. Σ' αυτήν καταναλώνονται υλικά κυρίως αγαθά, στο σχολείο καταναλώνονται πνευματικά κυρίως αγαθά-γνώσεις. Γι' αυτό και οι γονείς, πριν

ακόμη τα παιδιά τους φοιτήσουν στο σχολείο, από την προσχολική ηλικία κιόλας, αγωνίζονται να τα κάνουν "σοφά".

Η ανάγνωση, η μουσική, το μπαλέτο, οι ξένες γλώσσες, τα ποικίλα μαθήματα καθηλώνουν το παιδί στο σπίτι τις ώρες που δεν το περιφέρουν οι γονείς από δάσκαλο σε δάσκαλο και από φροντιστή σε φροντιστή. Μια τυραννία της παιδείας που κορυφώνεται από τον κοινωνικό ανταγωνισμό των σαλονιών, όπου τα παιδιά κατανατούν σκευή ανταγωνιστικά, αφού στο πετσί τους αντανακλούν οι χιμαιρικές φιλοδοξίες ημιμαθών (ωστόσο, με οικονομική ευρωστία) γονέων.

Το λυπηρό είναι ότι η σημερινή κοινωνία δεν συνειδητοποίησε ακόμη ότι ο "σοφός" άνθρωπος (*homo sapiens*) βασιλεύει. Αχρηστεύεται και περιθωριοποιείται κάθε μέρα από τις ίδιες του τις γνώσεις. Το καταναλωτικό σχολείο αργοπεθαίνει, και το να προσποιείται ότι είναι ζωντανό, είπαν, καθόλου δεν το γλιτώνει από τη σήψη που συντελείται κάθε μέρα μπροστά στα μάτια μας.

Ζωντανό μπορεί να είναι μόνον ένα δημιουργικό σχολείο. Το κεφάλι του παιδιού δεν είναι δοχείο, για να το γεμίσουμε με γνώσεις. Είναι σπίρτο και φωτιά, για να την ανάψουμε. Το μέλλον -ας το ακούσουν οι γονείς- δεν ανήκει σ' αυτούς που σήμερα φορτώνονται με γνώσεις. Σε λίγο κι αυτές θα έχουν ξεπεραστεί. Το μέλλον ανήκει σ' αυτούς που μαθαίνουν πώς να κατακτούν τη γνώση, πώς να δημιουργούν και πώς να είναι ευτυχημένοι μέσα στη δημιουργική δράση.

Αυτήν την αγωγή της αυτοβουλίας, της κοινωνικότητας, της συμμετοχής, της ενεργοποίησης των μορφωτικών αξιών, της ανύψωσης, της μορφωτικής εργασίας, της φυσικής (και όχι τεχνητής) μάθησης και μύησης, αυτήν την αγωγή που αποτελεί τη *via regia* (βασιλική οδός) προς το υπέρτατο αγαθό της παιδείας, την εσωτερική ελευθερία, ποιος γονέας την προσφέρει, ποια κοινωνία και ποιο σχολείο;

Πηγή: <http://www.photodentro.gr/paidia/ekpaideusi/2071-tsolakis-katanalwtiko-sxoleio.html>

ΕΝΟΤΗΤΑ 12

1. "Διττής δὴ τῆς ἀρετῆς οὕσης...ἀπό τοῦ ἔθους": α) Ποια εἶναι τα δύο εἶδη ἀρετῆς καὶ σε τι διαφέρουν μεταξύ τους; β) Ποια εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ ὀρου "ἔθους";
2. α) "Ἐξ οὗ καὶ δῆλον...φύσει ἡμῖν ἐγγίνεται", β) "Οὐτ' ἄρα φύσει...διὰ τοῦ ἔθους": Με ποια λογικά μέσα ὁ Σταγειρίτης φιλόσοφος οδηγείται-καταλήγει στις παραπάνω θέσεις; Ποια σχέση ἔχουν οἱ δύο αὐτές θέσεις μεταξύ τους;
3. Ἐχει διατυπωθεῖ ἡ ἀποψη ὅτι κανένας ἄλλος φιλόσοφος δεν ἔκανε τα ἀπλά δεδομένα τῆς ἐμπειρίας ἀφετηρία για τὴ σκέψη στον βαθμό που τὸ ἔκανε ὁ Ἀριστοτέλης· συχνά ἕνα μόνο ἐμπειρικό δεδομένο μπορεί να εἶναι γι' αὐτὸν ικανοποιητική βάση για να προχωρήσει σε μία θεωρία με συνέπειες μεγάλης σημασίας. Να ἀποδείξετε τὴν παραπάνω ἀποψη ἀναφέροντας καὶ ἐξηγώντας σύντομα ἕνα παράδειγμα ἀπὸ τὸ κείμενο ἀναφορὰς.
4. Ὁ Ἀριστοτέλης ἀπορρίπτει ἀφενὸς τὴν ἀριστοκρατική διδασκαλία καὶ παράδοση καὶ ἀφετέρου τὴν ἀντίληψη τῶν σοφιστῶν σε σχέση με τὴν ἀρετή. Να ἐξηγήσετε-τεκμηριώσετε τὴν παραπάνω θέση στηριζόμενοι στο κείμενο.
5. α) Να σχολιάσετε τὶς ἐγκλίσεις καὶ τοὺς χρόνους τῶν ρηματικῶν τύπων (ρημάτων καὶ μετοχῶν) με τοὺς ὁποίους συνδέεται ἡ ἔννοια τοῦ "ἔθους". β) Να ἐντοπίσετε τοὺς ἐπιρρηματικούς προσδιορισμούς που χρησιμοποιεῖ ὁ φιλόσοφος με τὴν ἴδια ἔννοια καὶ να ἐξηγήσετε τὴ σημασία-λειτουργία τους.
6. "πεφυκόσι...διὰ τοῦ ἔθους": Τι σημαίνουν οἱ δύο μετοχές στο παραπάνω χωρίο; Με ποια -θεμελιώδη στην ἀριστοτελική σκέψη- θεωρία συνδέονται;
7. "Οὔτε ἄρα φύσει οὔτε παρὰ φύσιν...": α) Ποια εἶναι ἡ σημασία τῶν λέξεων-φράσεων "φύσει" καὶ "παρὰ φύσιν"; β) Τὸ συμπέρασμα τοῦ Σταγειρίτη στο χωρίο εἶναι ἢ μοιάζει ἀντιφατικό;
8. "Ἐτι ὅσα μὲν φύσει...": α) Ποιο εἶναι τὸ δεύτερο σκέλος τῆς ἀντίθεσης; β) Πῶς υπηρετεῖ αὐτὴ ἡ ἀντίθεση τὴ βασική θέση που υποστηρίζει ὁ Σταγειρίτης στην ἐνότητα;
9. "ὅσα μὲν φύσει...ἀποδίδομεν": α) Να ἐξηγήσετε τὸ χωρίο λαμβάνοντας ὑπόψη σας καὶ τὴ λειτουργία τῶν χρονικῶν ἐπιρρημάτων. β) Με ποια -θεμελιώδη στην ἀριστοτελική σκέψη- θεωρία συνδέεται;
10. "ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν", "οὕτω δὴ καὶ τὰ μὲν δίκαια...": Να ἐξηγήσετε τὴ σημασία-λειτουργία τῶν ἐπιρρημάτων "ὥσπερ" καὶ "οὕτω".
11. "οὐ γὰρ ἐκ τοῦ πολλάκις ἰδεῖν...οὐ χρησάμενοι ἔσομεν": Να ἐπισημάνετε τρία ἐκφραστικά μέσα-σχήματα λόγου καὶ να ἐξηγήσετε τὴ λειτουργία τους.
12. "οὕτω δὴ...τὰ δ' ἀνδρεῖα ἀνδρεῖοι": α) Ποιο ἐκφραστικό μέσο-σχῆμα λόγου ὁ Ἀριστοτέλης ἀξιοποιεῖ στην περίοδο; Ποιο σκοπὸ υπηρετεῖ με τὴ χρήση του; β) Ὁ συλλογισμὸς τοῦ Ἀριστοτέλη στο χωρίο φαίνεται ἐκ πρώτης ἀποψῆς παράδοξος (Πῶς εἶναι δυνατόν να κάνουμε ἀνδρείες πράξεις, ἀν δεν ἔχουμε ἤδη ἀποκτήσει τὴν ἀρετὴ τῆς ἀνδρείας;). Συμφωνεῖτε ἢ διαφωνεῖτε με αὐτὸν τὸν χαρακτηρισμὸ;
13. Να συνδέσετε τὰ ῥήματα τῆς στήλης Α με τὶς ἐτυμολογικά συγγενεῖς τοὺς λέξεις που βρίσκονται στη στήλη Β. Δύο λέξεις τῆς στήλης Β περισσεύουν.

Α	Β
περιγίνομαι	ἀδεια
ἔχω	δοχεῖο
φέρωμαι	ἀγενής
παρεκκλίνω	ευφυΐα
πέφυκα	ἐνδεια
δέχομαι	δίφρος
δέομαι	ἐνοχή
	κλίτος
	παράκληση

ΕΝΟΤΗΤΑ 13

1. "Μαρτυρεί δέ...ἀγαθή φαύλης", "Ἐτι δέ...αἰ ἕξεις γίνονται": α) Να παρουσιάσετε τα λογικά μέσα με τα οποία ο φιλόσοφος υποστηρίζει τις απόψεις του στα παραπάνω αποσπάσματα. β) Ποια συμπεράσματα συνάγονται λογικά από την πραγμάτευση του θέματος στην εξεταζόμενη ενότητα;
2. Να εξετάσετε το είδος του υποθετικού λόγου που σχηματίζεται από τις παρακάτω υποθέσεις· πώς ερμηνεύεται η σημασία του καθενός σε σχέση με το στόχο του συντάκτη του κειμένου; : α) "ὄσοι δέ μή εὔ αυτό ποιούσιν", β) "Ἐἰ γάρ μή οὕτως εἶχεν", γ) "πράττοντες γάρ τά ἐν τοῖς συναλλάγμασι τοῖς πρός τούς ἀνθρώπους".
3. "οἱ γάρ νομοθέται...πολιτεία ἀγαθή φαύλης": α) Ποιες είναι οι θέσεις του Αριστοτέλη για τους νομοθέτες και για τη λειτουργία των νόμων μέσα στην πόλη; β) Πώς συνδέονται οι θέσεις αυτές με το βασικό ζητούμενο της ενότητας;
4. Να σχολιάσετε τις εκφραστικές επιλογές/ τα γλωσσικά μέσα στα παρακάτω χωρία: α) "διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθή φαύλης", β) "ἐκ μὲν γάρ τοῦ εὖ οἰκοδομεῖν...ἐκ δέ τοῦ κακῶς κακοί", γ) "πράττοντες γάρ τά ἐν τοῖς συναλλάγμασιν...οἳ δέ ἐκ τοῦ οὕτως", δ) "Οὐ μικρόν οὖν...μᾶλλον δέ το πᾶν".
5. "Ἐτι ἐκ τῶν αὐτῶν...καί φθίρεται": α) Να παρουσιάσετε σύντομα την αριστοτελική θεωρία που συνδέεται με την έννοια των ρημάτων στο παραπάνω απόσπασμα. β) Να εξηγήσετε το λόγο της αναφοράς στις έννοιες αυτές στο συγκεκριμένο σημείο του κειμένου αναφοράς.
6. "οὐδέν ἂν ἔδει τοῦ διδάξοντος": Η αναφορά στην αναγκαιότητα του δασκάλου στο παραπάνω χωρίο δεν αντιφάσκει με τη βασική αριστοτελική θέση, όπως εκτέθηκε σε προηγούμενη ενότητα των ΗΝ (βλ. "Διττῆς δέ τῆς ἀρετῆς οὔσης...ἐξ ἔθους περιγίγνεται");
7. Ο Αριστοτέλης κατανοεί την ηθική αρετή πρωτίστως ως κοινωνική αρετή. Να εξηγήσετε την παραπάνω θέση και να την αποδείξετε με στοιχεία του κειμένου αναφοράς.
8. α) Να προσδιορίσετε το περιεχόμενο των παρακάτω λέξεων-όρων του κειμένου (σε σύντομες παραγράφους, έως 60 λέξεις): "τέχνη", "συναλλάγματα", "δεινά", "ἕξεις". β) Ποιες από τις παραπάνω λέξεις χρησιμοποιούνται στη νέα ελληνική με διαφορετική σημασία; Να σχηματίσετε με καθεμιά τους μια περίοδο λόγου στη νέα ελληνική, ώστε να αναδείξετε μια διαφορετική σημασία-χρήση.
9. "Για τον Αριστοτέλη, η ἔξη της ἀρετῆς (ἢ της κακίας) δεν είναι ἀφηρημένα μία στατική ενοψυχική κατάσταση, ἀλλὰ συγκεκριμένη και συνειδητή ἐπιλογή τρόπου ζωῆς, ἡ ὁποία ἐκδηλώνεται ἐμπρακτᾶ" (ΦΥ): Να ἀναπτύξετε-εξηγήσετε τὴν παραπάνω ἀπόψη και να τὴν ἀποδείξετε με στοιχεία του κειμένου αναφοράς.
10. Να παρουσιάσετε σε μια παράγραφο (έως 100 λέξεις) τις θέσεις του Σταγειρίτη φιλόσοφου για τὴν παιδεία, οἱ ὁποῖες προκύπτουν ἀπὸ τὸ κείμενο αναφοράς.
11. Να ἀντιστοιχίσετε τὰ γλωσσικά στοιχεία τῶν δύο στηλῶν του παρακάτω πίνακα (περισσεύουν δύο στοιχεία στη στήλη β):

<p>ποιάς ἕξεις διαφοράς εὔ συναλλάγμασι ἔσσονται ἀναστρέφεσθαι</p>	<p>στρεψοδικία κάθειρξη οντολογικός αλλοτριωτικός στραβισμός εξῆς αποποιούμαι φέρетро ουσία σηματισμός ποιστικός ευπροσήγορος</p>
--	---

ΕΝΟΤΗΤΑ 14

1. Ποιες είναι οι δύο ιδιότητες που αποδίδονται στα πράγματα και με ποια μέρη του λόγου αποδίδονται; Ποια είναι η σημασία τους; Τι μπορεί να συμβεί με αυτά όταν τα διαμοιράζουμε; Με ποια κριτήρια μπορεί να γίνει αυτή η διαίρεση, ο διαμερισμός; Να απαντήσετε παραπέμποντας σε φράσεις-χωρία του κειμένου και αξιοποιώντας τα σχόλια του ΦΥ.
2. Πώς ορίζει το μέσον ο Σταγειρίτης φιλόσοφος; Να βρείτε τα σχετικά χωρία και να τα αναλύσετε. Να επισημάνετε τρεις γλωσσικές επιλογές/ εκφραστικά μέσα που αξιοποιεί ο Αριστοτέλης σ' αυτά και να εξηγήσετε το λειτουργικό τους χαρακτήρα.
3. Με ποια λογικά μέσα στηρίζει-ενισχύει τις σχετικές με το "μέσον" απόψεις του ο φιλόσοφος; Να τα παρουσιάσετε. Ποια είναι η σκοπιμότητα της χρήσης τους;
4. Σε ποιο συμπέρασμα καταλήγει ο Αριστοτέλης στο κείμενο αναφοράς; Να το αναπτύξετε γράφοντας μια παράγραφο έως 100 λέξεις.
5. Οι αρχαίοι Έλληνες έδιναν μεγάλη σημασία στον κανόνα του "μέτρου", της συμμετρίας και της αρμονίας. Θεωρείτε ότι οι αριστοτελικές θέσεις στην ενότητα συνδέονται με αυτές τις έννοιες;
6. Ποια σημασία έχει η λέξη "έπιστήμων" στο κείμενο αναφοράς;
7. Ποια πολύ σοβαρή παράμετρος στο θέμα της ηθικής αρετής εισάγεται με τη χρήση της φράσης "τό μέσον ζητεῖ καί τοῦθ' αἰρεῖται" - και κυρίως με το τελευταίο ρήμα;
8. Να τεκμηριώσετε με ένα παράδειγμα από το κείμενο τα παρακάτω γνωρίσματα του αριστοτελικού ύφους και να εξηγήσετε την αποτελεσματικότητα των επιλογών αυτών σε σχέση με τους στόχους/τις προθέσεις του φιλόσοφου: α) απρόσωπη σύνταξη, β) χρήση ρηματικών επιθέτων, γ) παρατακτική σύνδεση, δ) χρήση αντιθέσεων.
9. Κατά τον Αριστοτέλη η ηθική είναι προσωπική υπόθεση και προσωπική ευθύνη. Να εξηγήσετε την παραπάνω θέση και να την αναπτύξετε αξιοποιώντας δύο χωρία του κειμένου αναφοράς.
10. Ο άνθρωπος είναι κατά τον Αριστοτέλη το ζωντανό ον που έχει λογική. Πώς υπεισέρχεται η λογική -και οι διανοητικές αρετές- στο πεδίο της ηθικής;
11. Να γράψετε στη δεύτερη στήλη του παρακάτω πίνακα τη λέξη του κειμένου αναφοράς με την οποία έχει ετυμολογική συγγένεια κάθε λέξη του αναγράφεται στην πρώτη στήλη.

συνηρημένος	
έδεσμα	
πλημμυρίζω	
λειψανδρία	
ταξικός	

12. α) Να σχηματίσετε με κάθε λέξη της στήλης α' ένα ομόρριζο ουσιαστικό στη νέα ή στην αρχαία ελληνική και να το συμπληρώσετε στη στήλη β'.

συνεχεῖ	
ἀπέχον	
λαμβάνουσι	
προστάξει	
ὀλίγον	

β) ἔλλειπει, ἀλείπτης: Οι παραπάνω λέξεις του κειμένου έχουν μεταξύ τους ετυμολογική συγγένεια; Να απαντήσετε τεκμηριωμένα.

γ) γυμνάσιον, δρόμος: Ποια σημασία έχουν στο κείμενο αναφοράς οι λέξεις και ποια σήμερα;

13. Αφού διαβάσετε προσεκτικά το παράλληλο κείμενο (*Έργα και Ημέρες*) να εντοπίσετε σημεία συνάντησης του Αριστοτέλη και του Ησιόδου σχετικά με τη μεσότητα.

Το Έργα και Ημέραι είναι διδακτικό έπος σε 828 εξάμετρους, με βασικό θέμα το «δίκαιο» και την «εργασία» και γράφτηκε με αφορμή τη δικαστική διαμάχη του Ησιόδου με τον αδελφό του Πέρση για την πατρική κληρονομιά.

Κι ούτε στα κοίλα πλοία μέσα όλο το βιος σου ν' ακουμπάς,
αλλά το πιο πολύ ν' αφήνεις και να φορτώνεις το λιγότερο. 690

Γιατί 'ναι φοβερό στα κύματα του πόντου μέσα να σε βρει κακό.

Κι ακόμη είναι φοβερό βάζοντας βάρος υπερβολικό στην άμαξα επάνω
τον άξονα να σπάσεις και το φορτίο ν' αφανίσεις.

Τα μέτρα φύλαγε. Είναι η καίρια στιγμή η άριστη για όλα.

Στην ώρα σου γυναίκα στο σπίτι σου να φέρεις,

μήτε πάρα πολύ μικρότερος απ' τα τριάντα χρόνια,

μήτε και πάρα πολύ μεγαλύτερος. Αυτός είναι ο κατάλληλος καιρός για γάμο.

Μήτε να λέγεσαι άνθρωπος που φιλοξενεί πολλούς, μήτ' αφιλόξενος,

μήτε και φίλος των κακών, μήτε και των καλών κατήγορος,

μήτε ποτέ σου να τολμήσεις την ψυχοφθόρα φτώχεια ενός ανθρώπου

την καταραμένη να ονειδίσεις: είναι κι αυτή δοσμένη απ' τους θεούς που ζουν αιώνια.

Άριστος θησαυρός μες στους ανθρώπους η φειδωλή η γλώσσα,

που σαν προχωράει με μέτρο είναι πολύ μεγάλη η χάρη της. 720

Αν πεις κακία, γοργά κι ο ίδιος θ' ακούσεις μεγαλύτερη.

Δυσάρεστος μην είσαι σε τραπέζι που φιλοξενεί πολλούς:

από κοινό τραπέζι αντλείς πάρα πολλή χαρά μ' ελάχιστη δαπάνη.

Μετάφραση Σταύρου Γκιργκένη, εκδ. Ζήτρος

ΕΝΟΤΗΤΑ 15

1. Να γράψετε στο τετράδιό σας τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «Σωστό», αν η περίοδος είναι σωστή, ή τη λέξη «Λάθος», αν είναι λανθασμένη, με βάση το αρχαίο κείμενο:
 1. Η αρετή ως στάση ζωής είναι ακρότητα.
 2. Η κοινωνική αξιολόγηση της συμπεριφοράς μας είναι ένα αντικειμενικό δεδομένο για την τήρηση ή μη του κανόνα της μεσότητας στις επιλογές μας.
 3. Η ετυμολογική συγγένεια των όρων «ἀρετή» και «ἄριστον» αποτελεί για τον Αριστοτέλη απόδειξη ότι συνδέονται και νοηματικά.
 4. Η αρετή αποτελεί μια αντικειμενική και υποχρεωτική για όλους εκδοχή της μεσότητας.
2. Να συμπληρώσετε τον πίνακα, γράφοντας στη δεύτερη στήλη τη λέξη/ τις λέξεις του κειμένου αναφοράς, στην οποία/ στις οποίες αναφέρονται οι λέξεις που αναγράφονται στην πρώτη στήλη:

<ul style="list-style-type: none"> • ἀμφότερα • τό δ' • ὄπερ • ἐν οἷς • ταῦτα ἄμφω • οὕσα (στη φράση: στοχαστική ... τοῦ μέσου) • ᾧ • τὰς μέν, τὰς δ' 	
---	--
3. "Οἷον καί φοβηθῆναι ... οὐκ εὔ": α) Ποιον ειδικό σκοπό υπηρετεί η παράθεση παραδειγμάτων στο χωρίο; β) Πώς ερμηνεύεται η χρήση απαρεμφάτων; γ) "οὐκ εὔ": Ποιο σχήμα λόγου αναγνωρίζετε στη φράση; Πώς ερμηνεύεται;
4. Ο Α. Lesky γράφει για τα ΗΝ: "Είναι μια ανάλυση του ηθικού, όπως αυτό εμφανίζεται κάτω από τις διάφορες συνθήκες της πραγματικότητας. Ο Αριστοτέλης σε πολύ ανώτερο βαθμό από τον Πλάτωνα λαμβάνει υπόψη του την επικαιρικότητα της ανθρώπινης συμπεριφοράς." Η αλήθεια των παραπάνω απόψεων αποδεικνύεται στην ενότητα; Γράψτε σχετικά μια παράγραφο αξιοποιώντας το κείμενο αναφοράς.
5. Στην προηγούμενη ενότητα ο φιλόσοφος διέκρινε το αντικειμενικό από το υποκειμενικό μέσο. Στην παρούσα ενότητα συνδέει το υποκειμενικό μέσο με την ηθική αρετή. Πώς το κάνει αυτό;
6. Ποια κριτήρια προσδιορισμού του "μέσου καί ἄριστου" διακρίνει στην ενότητα ο Αριστοτέλης;
7. "τό δ' ὅτε δεῖ ... τῆς ἀρετῆς": α) Να παρουσιάσετε σε τυπική δομή τον αριστοτελικό συλλογισμό, β) Ποια εκφραστικά μέσα πιστεύετε ότι αισθητοποιούν στο χωρίο τις απόψεις του Αριστοτέλη;
8. Ο Αριστοτέλης συνδέει την ηθική αρετή με το "πρός ἡμᾶς μέσον". Θα μπορούσε, λοιπόν, να υποστηρίξει κανείς ότι το κάθε επιμέρους άτομο, προσδιορίζοντας με έναν υποκειμενικό-προσωπικό τρόπο το δικό του "μέσον", μπορεί να ορίζει με έναν απολύτως δικό του τρόπο την αρετή; Να απαντήσετε αξιοποιώντας το κείμενο αναφοράς.
9. "Μεσότης τις ἄρα ... τοῦ μέσου": α) Πώς οδηγείται ο Αριστοτέλης σε αυτό το συμπέρασμα; β) Ποια σημασία έχει το επίθετο "στοχαστική";
10. Ποια στοιχεία δείχνουν ότι, κατά τον Αριστοτέλη, η ηθική αρετή έχει κοινωνικό-πολιτικό χαρακτήρα;

11. Ποιες βασικές έννοιες χρησιμοποιεί ο Αριστοτέλης στον ορισμό της αρετής; Να τις παρουσιάσετε σύντομα.
12. "τήν δ' ἀρετήν τό μέσον καί εὕρισκιν καί αἰρεῖσθαι": Να εξηγήσετε την έννοια των παρεμφάτων και του πολυσύνδετου σχήματος.
13. Να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα γράφοντας αντίστοιχα στις στήλες 2 και 3 τη σημασία που έχουν οι λέξεις της στήλης 1 στο κείμενο και στη νέα ελληνική.

πάθη		
ἀμαρτάνεται		
κατορθοῦται		
στοχαστική		
λόγω		
φρόνιμος		
κακιῶν		

Α. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ